REPARTIŢIA GRAIURILOR DACOROMÎNE PE BAZA ATLASULUI LINGVISTIC ROMÎN

DE

ACAD. E. PETROVICI

În numărul 1 din anul acesta al revistei « Limba romînă » (p. 11), am afirmat că unii cercetători sînt înclinaţi să considere cele patru varietăţi ale romanicii orientale, anume dacoromîna, aromîna, meglenoromîna şi istroromîna, ca patru limbi romanice deosebite. Romaniştii sovietici, ca de pildă D. E. Mihalci [1], numesc aromîna, meglenoromîna şi istroromîna dialecte şi nu limbi.

Dacoromîna este aşadar unul dintre cele patru dialecte ale limbii romîne. De aceea dacoromîna nu poate fi împărţită la rîndul ei tot în dialecte. Grupul dialectal dacoromîn — cum îl numeşte cercetătorul sovietic D. E. Mihalci [2] — e constituit din numeroase graiuri locale. Acestea se grupează în grupuri mari, care, după părerea mea pot fi numite subdialecte.

Primul care a încercat să împartă teritoriul dacoromîn în arii dialectale, bazîndu-se pe date dialectologice culese în mod sistematic, a fost Gustav Weigand, autorul primului nostru atlas lingvistic [3]. La sfîrşitul atlasului, Weigand dă cîteva hărţi rezumative în care concentrează constatările care se degajează din hărţile publicate. Astfel pe harta nr. 65, luînd ca bază unele particularităţi fonetice ale graiurilor dacoromîne, Weigand stabileşte trei arii mari dialectale, trei « dialecte », cel bănăţean, cel muntean şi cel moldovean [4].

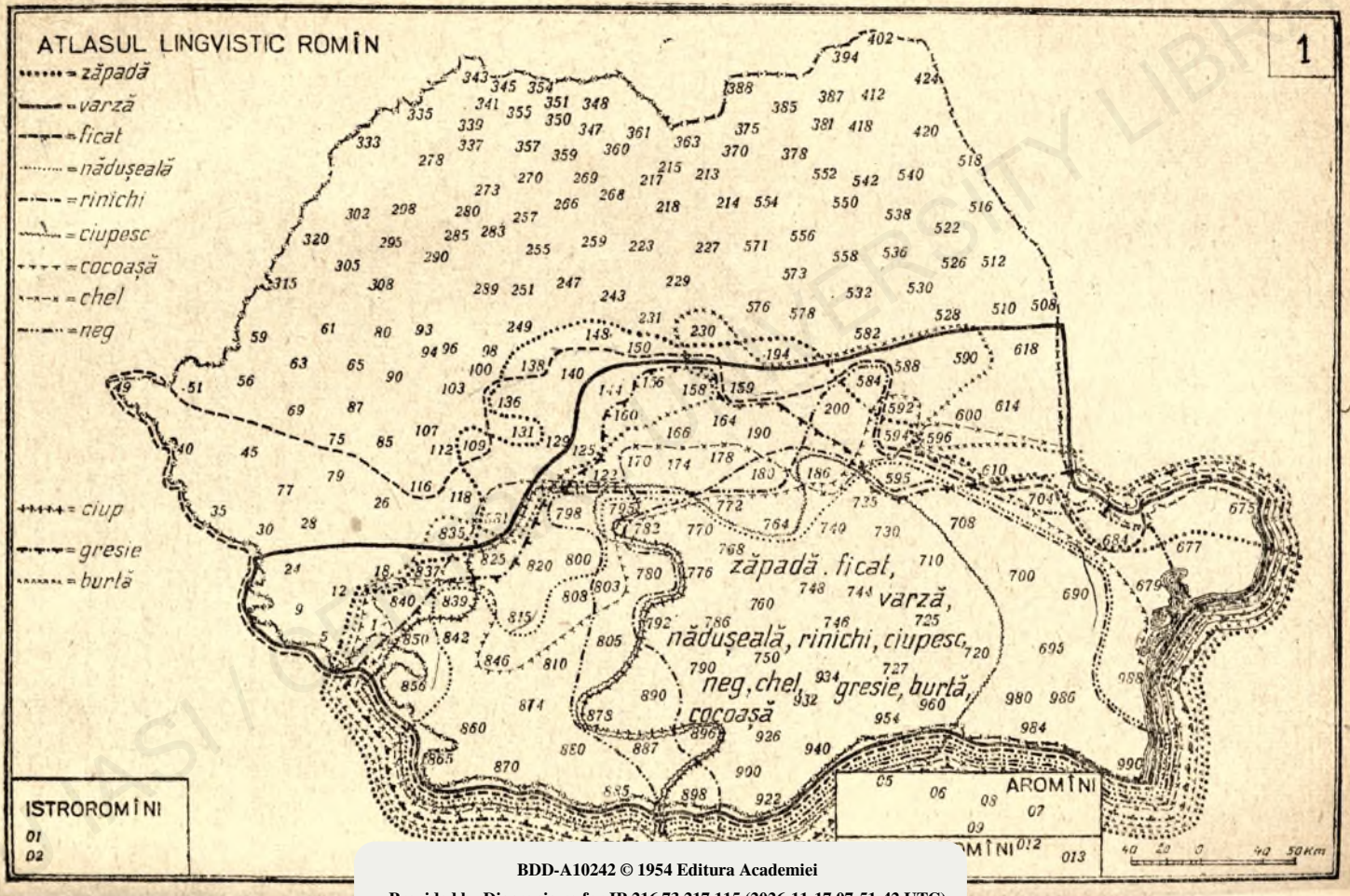
[1] În notele care însoţesc traducerea rusă a cărţii lui E. Bourciez, Elemente de lingvistică romanică (Osnovî romanskogo iazîkoznaniia, perevod a 4-ogo franţuzskogo izd., pod redakţiei D. E. Mihalci, Moscova, 1952), p. 667.

[2] Ibidem.

[3] Linguistischer Atlas des dacorumanischen Sprachgebiets, Leipzig, 1909.

[4] Vezi şi introducerea la Atlasul lui Weigand, coloana 10.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

După Weigand, Ardealul nu are aşadar un « dialect » al său propriu, ci sudul acestei provincii merge — din punct de vedere dialectal — cu Muntenia, sud-vestul cu Banatul şi estul cu Moldova. Nord-vestul Ardealului şi toată cîmpia Crişurilor, a Bărcăului, a Crasnei şi a Someşului, dintre graniţa apuseană a Republicii Populare Romîne, de la Mureş pînă în ţara Oaşului, sînt lăsate, pe harta dialectală a lui Weigand, în afara limitelor celor trei « dialecte » amintite mai sus. După cercetătorul german, în aceste părţi nu există « dialecte » unitare mai întinse, ci « dialecte » mărunte de trecere. Cel mult Maramureşul ar putea fi considerat — după Weigand — ca o mică arie dialectală distinctă, caracterizată prin unele particularităţi fonetice deosebite [1].

Împărţirea aceasta în trei « dialecte » a dacoromînei — sau, mai just, în subdialecte — a fost acceptată de majoritatea cercetătorilor de mai tîrziu. Romanistul sovietic D. E. Mihalci împarte grupul dialectal dacoromîn în patru dialecte: cel bănăţean, cel transilvănean, cel muntean şi cel moldovean [2].

✱

După apariţia — parţială — a « Atlasului lingvistic romîn », se pune însă întrebarea, dacă împărţirea dialectală a dacoromînei făcută pînă acuma rămîne valabilă. Pentru a revizui vechile păreri despre limitele graiurilor dacoromîne, e însă nevoie să lămurim ce se înţelege prin graniţe dialectale şi dacă în realitate există astfel de graniţe.

Neogramaticii concepeau dialectul ca o unitate închisă, izolată, avînd graniţe fixe, precise, care îl separă net de dialectele înrudite vecine. Această concepţie a neogramaticilor despre dialect este de altfel în strînsă legătură cu concepţia lor mecanicistă despre legile fonetice. J. Gilliéron a avut dreptate, în polemica sa cu neogramaticii, cînd a negat existenţa unor graniţe dialectale nete, dar a căzut în exagerarea contrară, neadmiţînd existenţa graniţelor dialectale şi a legilor fonetice. Pentru Gilliéron numai cuvîntul are existenţă, el constituie singura realitate lingvistică. Fiecare cuvînt îşi are istoria sa proprie, independentă de legile fonetice, care sînt ficţiuni create de lingvişti. Fiecare cuvînt îşi are propria sa arie de răspîndire pe teren, independentă de ariile altor cuvinte; ariile diferitelor cuvinte au graniţe diferite, numite isoglose, care nu coincid niciodată. Pe teritoriul unei limbi isoglosele se încrucişează multiplu, urmînd direcţii capricioase, formînd o reţea neregulată de linii încîlcite, din care nu se desprinde nici o arie dialectală unitară.

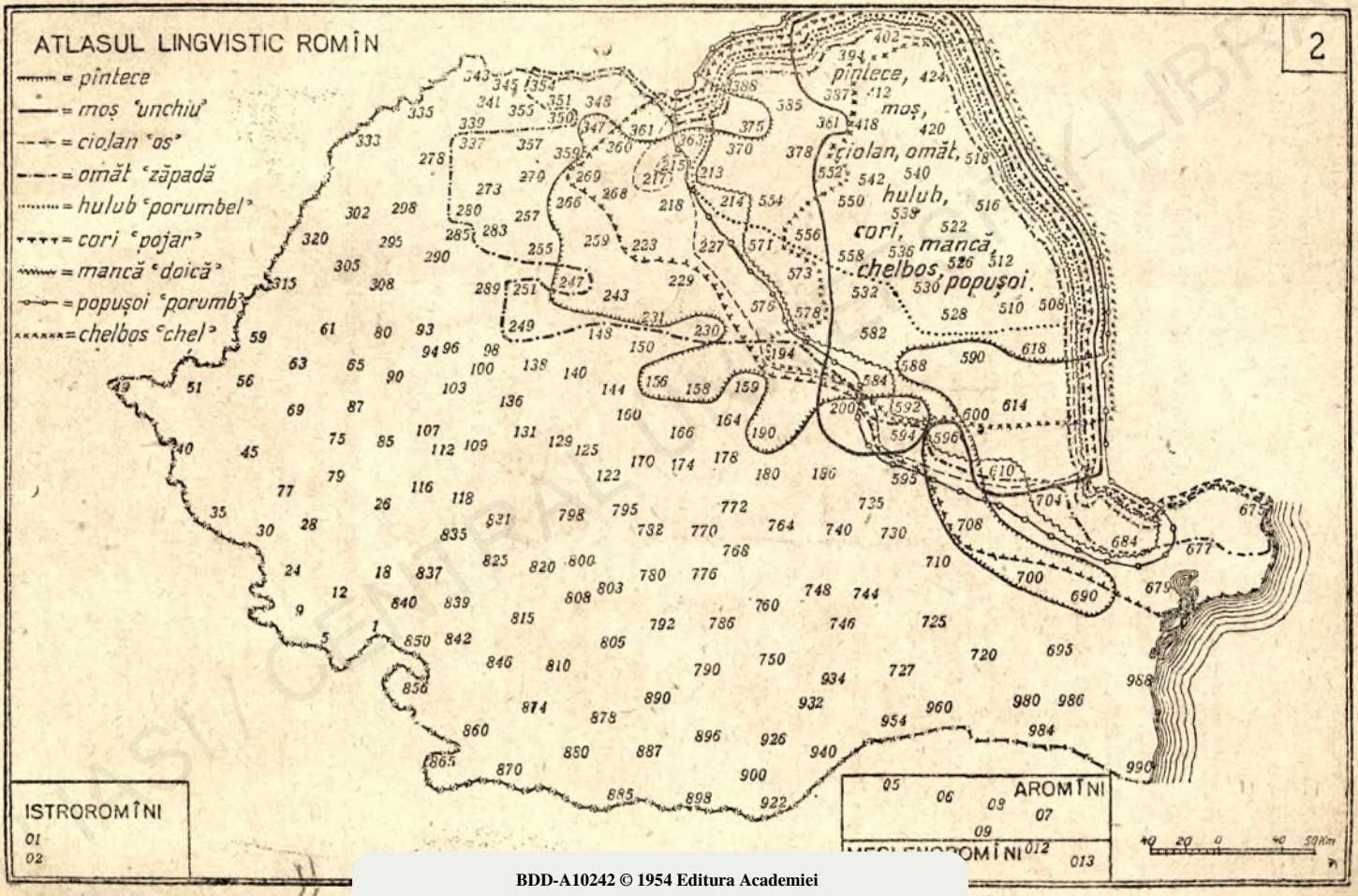
Oare hărţile « Atlasului lingvistic romîn » confirmă această constatare pe care i-a sugerat-o lui Gilliéron « Atlasul lingvistic francez »?

Isoglosa care separă aria cuvîntului *ficat* de aceea a cuvîntului *mai*, avînd acelaşi înţeles, merge de la est la vest şi împarte teritoriul ţării într-o jumătate nordică şi una sudică. La sud de linia întreruptă, care reprezintă isoglosa *ficat — mai* (vezi harta nr. 1), se zice *ficat*, iar la nord de această linie se zice

[1] Vezi introducerea la Atlasul lui Weigand, coloana 11.

[2] Vezi traducerea rusă a cărţii lui Bourciez, lucr. cit., p. 667.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

mai. Isoglose asemănătoare cu aceea a lui *ficat-mai*, adică mergînd de la est spre vest, sînt foarte frecvente, ca de ex. isoglosa *varză* (la sud) — *curechi* (la nord), *gresie* (la sud) — *cute* (la nord), *năduşeală* (la sud) — (a) *sudoare* (la nord) etc. (vezi harta nr. 1). E adevărat că ariile de răspîndire a diferitelor cuvinte reprezentate pe această hartă (nr. 1) au fiecare alt profil. Liniile de isoglosă, cu toate că se îndreaptă în general de la est spre vest, niciodată nu coincid. Cu toate acestea, ele schiţează o arie dialectală care corespunde aproximativ teritoriului Munteniei. Aria dialectală a Munteniei sau subdialectul muntean e separat de celelalte subdialecte prin isoglosele care arată pînă unde sînt răspîndite spre nord cuvintele *zăpadă*, *varză*, *burtă*, *ficat*, *năduşeală*, *rinichi*, *neg*, *ciupesc (ciup)*, *chel*, *gresie* (la nord de isoglosele respective se zice *nea* sau *omăt* « zăpadă », *curechi* « varză », *foale* sau *pîntece* « burtă », *mai* « ficat », *sudoare*, *asudoare* « năduşeală », *rărunchi* « rinichi », *nigel*, *negel* « neg », *pişca*, *piţiga* etc. « ciupi », *pleşuv*, *pleşug*, *chelbos* etc. « chel », *cute* « gresie »).

Precum cuvintele *zăpadă*, *varză*, *gresie* caracterizează subdialectul muntean, la fel cuvinte ca *ciolan* « os », *mancă* sau *mamcă* « doică », *omăt* « zăpadă », *cori* « pojar », *hulub* « porumbel », *pîntece* « burtă », *moş* (cu sensul de « unchi »), *a pişca* « a ciupi », *popuşoi* « porumb », *chelbos* « chel » sînt caracteristice subdialectului moldovean. Isoglosele de pe harta nr. 2 arată pînă unde sînt răspîndite aceste cuvinte spre vest şi sud. Nici aceste isoglose nu coincid, dar totuşi ele delimitează o arie în estul ţării care poate fi numită aria subdialectului moldovean.

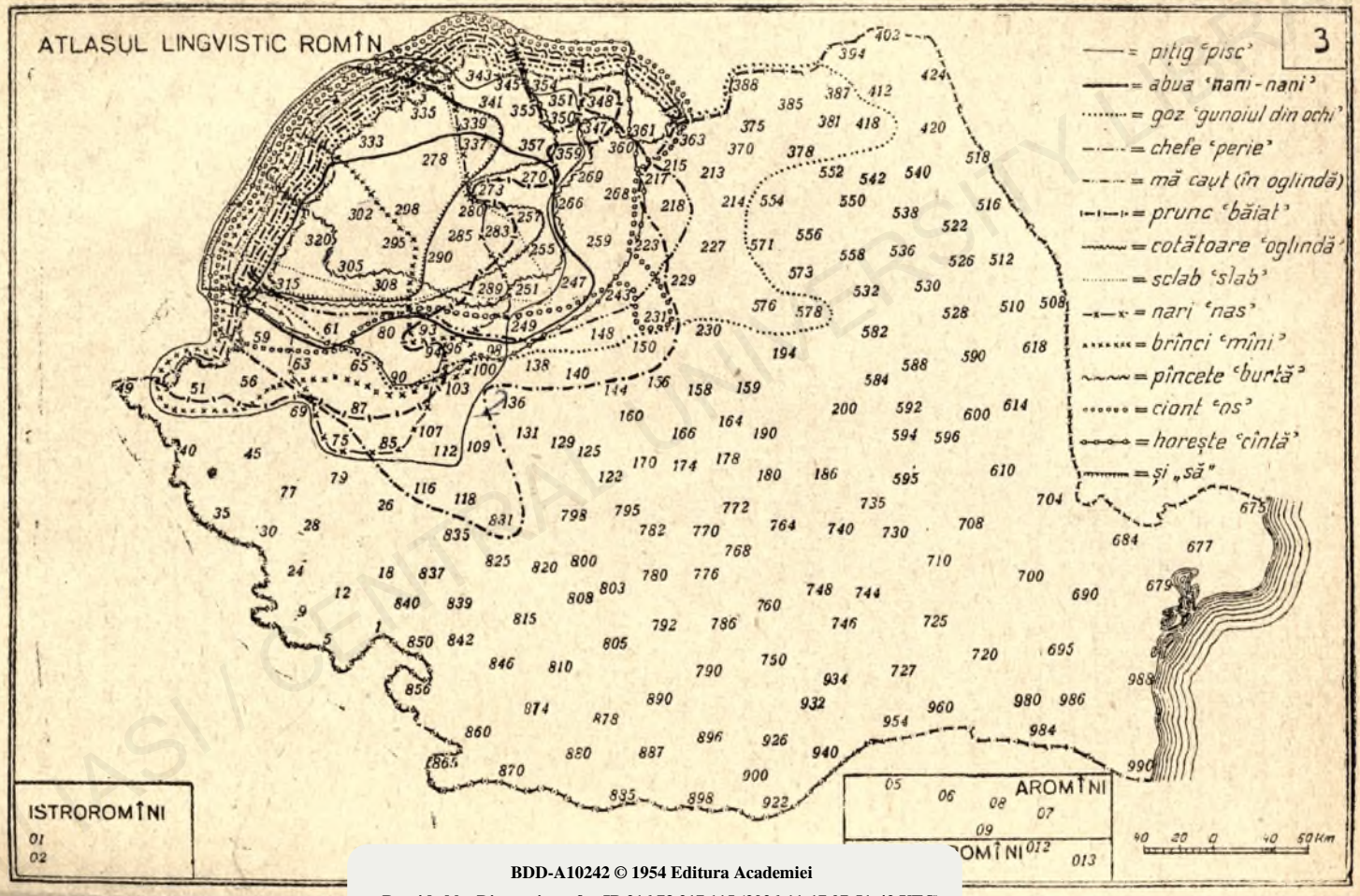
Harta nr. 3 prezintă limitele răspîndirii cuvintelor care delimitează subdialectul de nord-vest, cel crişean.

În sfîrşit pe harta nr. 4 sînt trecute limitele răspîndirii cuvintelor care delimitează subdialectul bănăţean.

În ce priveşte Transilvania fără Banat, Crişana şi Maramureş, e foarte greu de găsit cuvinte care să fie răspîndite numai pe teritoriul acestei provincii. Numai dacă considerăm Transilvania împreună cu Banatul, Crişana şi Maramureşul ca o unitate aparte, care se opune Munteniei şi Moldovei luate împreună, atunci găsim hărţi în care fosta graniţă dintre Transilvania şi Banat, pe de o parte, şi Muntenia şi Moldova, pe de alta, constituie o graniţă dialectală. Isoglosele nu coincid însă exact cu fosta graniţă. Astfel cuvintelor *cireadă*, *bolnav*, *herghelie* le corespunde peste munţi *ciurdă* sau *cioardă*, *beteag*, *stavă* (în Banat *arghelă*). În cazuri ca acestea de obicei e vorba de cuvinte noi, fie de origine maghiară în Transilvania (de ex. *ciurdă*), fie de origine turcă în Muntenia şi Moldova (de ex. *herghelie*). E de remarcat că forma *arghelă* din Banat a trecut din turcă în subdialectul bănăţean prin filieră sîrbă.

Transilvania formează în cele mai multe cazuri o singură arie lexicală împreună cu una sau două dintre cele patru provincii înconjurătoare; ea merge o dată cu Moldova, altă dată cu Muntenia, dar mai des cu Banatul,

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

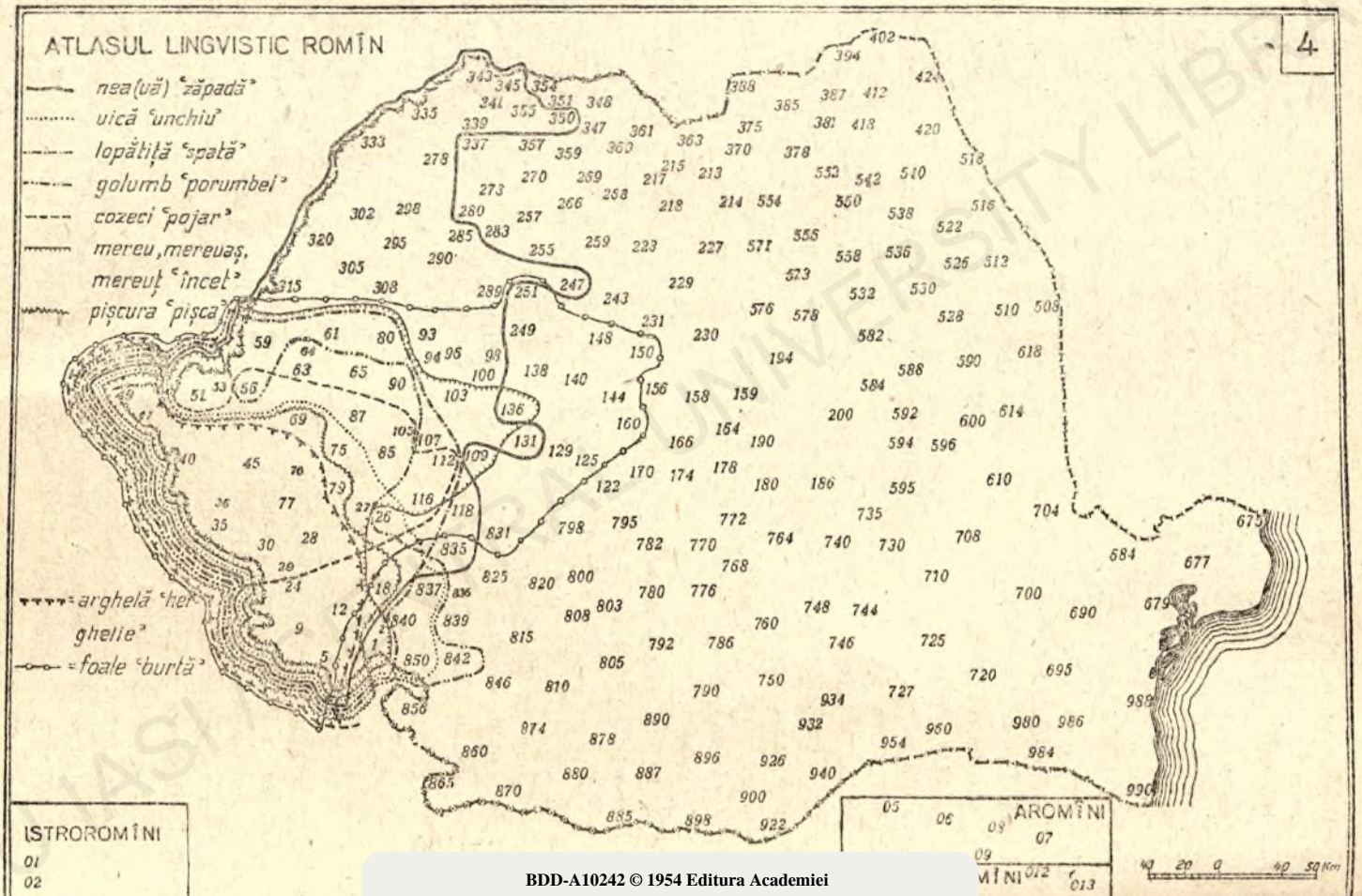
Crişana şi Maramureşul. De cele mai multe ori însă Ardealul e împărţit în mai multe arii lexicale (trei sau patru), cum a fost cazul şi în hărţile prezentate. E cunoscută repartiţia dialectală a celor trei termeni *zăpadă, omăt* şi *nea* (v. hărţile nr. 1, 2, 3, 4), care împarte Transilvania în trei arii: cea sudică unde se zice *zăpadă* ca în Muntenia, cea nord-estică, unde se zice *omăt* ca în Moldova şi cea vestică unde se zice *nea* sau *neauă* ca în Banat şi Crişana. Tot trei arii prezintă Ardealul în ce priveşte repartiţia termenilor *os, ciolan* şi *ciont* (hărţile nr. 2, 3). De data aceasta tot sudul şi sud-vestul Transilvaniei formează o singură arie mai mare, aceea a lui *os*, termen muntean şi bănăţean, pe cînd nord-vestul are *ciont* ca Crişana, şi estul *ciolan*, ca Moldova. În cazul că Banatul şi Muntenia constituie arii deosebite, atunci de obicei sud-vestul Ardealului merge cu Banatul. În ce priveşte repartiţia termenilor *burtă, foale* şi *pîntece*, pe hărţile nr. 1, 2, 3, 4, tot nordul şi o bună parte din partea centrală a Ardealului ţine de aria lui *pîntece*, ca aproape toată Moldova, sud-estul ţine de Muntenia, iar sud-vestul de Banat. Deoarece cuvîntul *pîntece* prezintă o arie destul de mare forma cu metateză *pîncete* — jumătatea nordică a Crişanei, Maramureşul şi colţul de nord-vest al Ardealului —, se poate spune că, în ce priveşte repartiţia lui *burtă, foale, pîntece, pîncete*, ţara, şi în acelaşi timp şi Ardealul, se împarte în patru arii: cea de sud *(burtă)*, cea de sud-vest *(foale)*, cea de est *(pîntece)* şi cea de nord-vest *(pîncete)*.

Tot patru arii avem în cazul termenilor *a pişca — a ciupi — a piţiga — a pişcura* (vezi hărţile 1, 2, 3, 4). De data aceasta aproape întreg Ardealul merge cu Moldova, unde se zice *a pişca*, şi numai o zonă îngustă de vest merge cu Crişana, unde se zice *a piţiga*, iar porţiunile care merg cu Muntenia *(a ciupi)* şi cu Banatul *(a pişcura)* sînt neînsemnate. E de remarcat că aria lui *a ciupi*, element de origine bulgară, nu e unitară, deoarece în Oltenia se zice *eu ciup*, pe cînd în Muntenia propriu-zisă, *eu ciupesc*. În partea de est a Munteniei şi în Dobrogea s-a păstrat termenul mai vechi, ca în Moldova şi Ardeal, *a pişca*.

★

Din cele spuse pînă acuma rezultă că, în nord-vestul ţării, în regiunile Arad, Oradea şi Baia Mare, precum şi în partea de vest a regiunii Cluj şi partea de nord-vest a regiunii Hunedoara, sînt răspîndiţi o seamă de termeni dialectali care conferă acestui teritoriu un aspect dialectal deosebit. Am amintit termenii: *prunc* pentru *copil* (în aria lui *prunc*, cuvîntul *copil* înseamnă «bastard»); *a hori* pentru *a cînta; cotătoare* pentru *oglindă; a se căuta în oglindă* (în *cotătoare*) pentru *a se privi; goz* pentru *gunoi în ochi; chefe* pentru *perie; ic* pentru *pană* de despicat lemne, *ciont* pentru *os; pîncete* pentru *burtă*; *a piţiga* pentru *a ciupi; nari* pentru *nas; brîncă* pentru *mînă*; *abua* pentru *nani-nani*.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

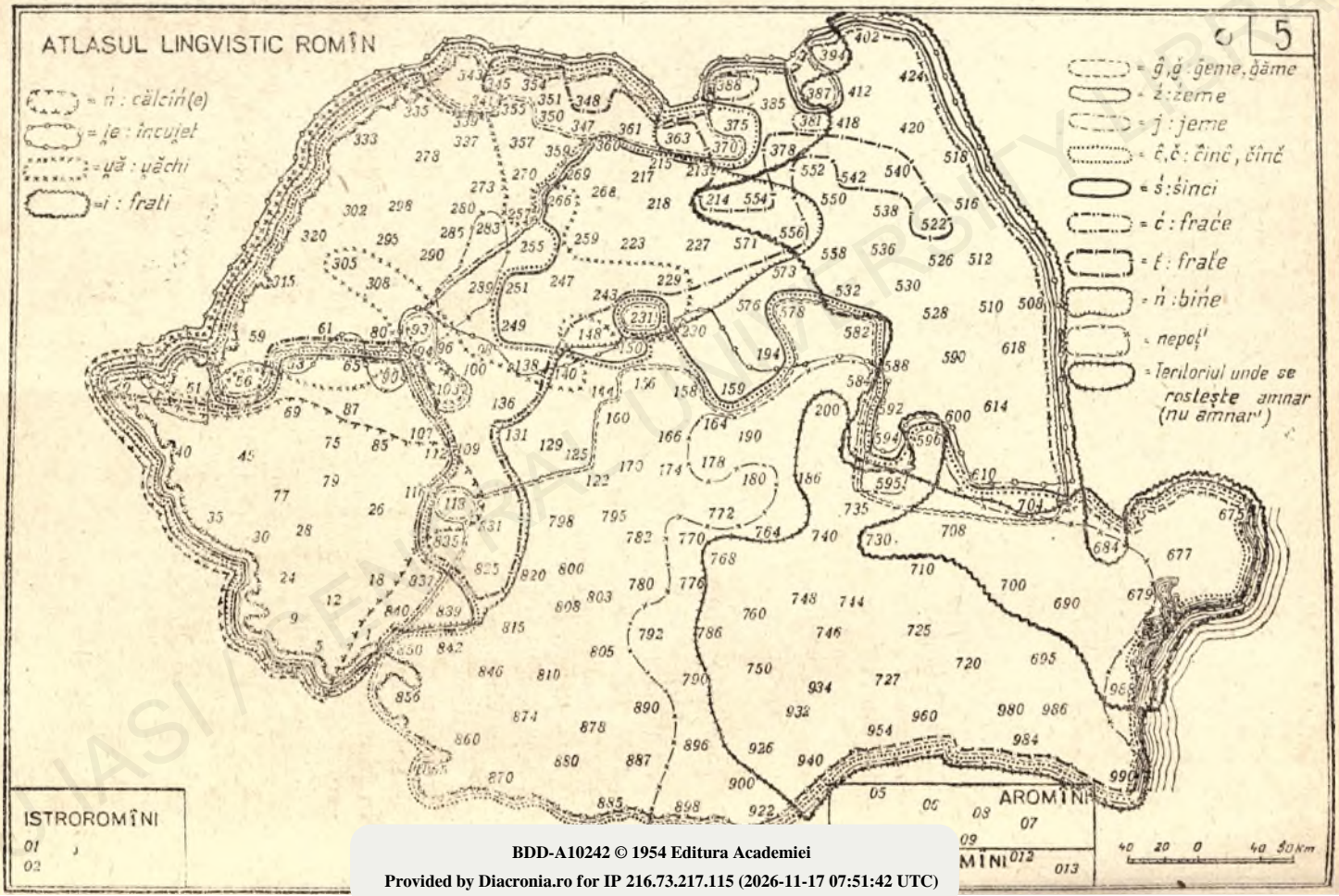
Într-un articol publicat acum zece ani [1], am susținut că subdialectul de nord-vest (din Crișana) este mult mai fărîmițat în graiuri locale decît celelalte subdialecte. Lucrul acesta îl afirmase mai demult Gustav Weigand [2]. Astăzi, după ce cunosc mult mai bine materialul dialectal oferit de A.L.R., celelalte subdialecte dacoromîne nu mi se par mai unitare decît cel de nord-vest. Astfel, subdialectul de sud (Muntenia cu Oltenia, sudul Ardealului și Dobrogea) e tot așa de fărîmițat ca dialectul de nord-vest, după cum se poate constata din harta nr. 1.

★

În expunerea noastră de pînă acuma ne-am ocupat de arii lexicale, adică de arii de răspîndire a unor cuvinte. Pentru stabilirea granițelor dintre dialecte sînt însă mult mai indicate ariile fonetice, deoarece o particularitate fonetică oarecare se repetă în sute și poate mii de cuvinte, pe cînd un element lexical reprezintă un fenomen unic, care nu se repetă. De altfel, și în materie de pronunțare putem avea a face cu o rostire unică, nelegată de vreo regularitate. Astfel într-o parte a țării cuvîntul *pas* se rostește *paș (un paș)*, formă de singular refăcută după plural. Isoglosa care separă rostirea *pas* de rostirea *paș* coincide aproximativ cu vechea graniță a Ardealului dinspre Bucovina, Muntenia și Moldova. Înlocuirea aceasta a lui *s* cu *ș* nu se repetă în alte cuvinte, nu constituie o «lege fonetică». De aceea isoglosa *pas-paș* nu poate fi considerată ca avînd vreo importanță la fixarea granițelor dialectale. Tot fenomene fonetice izolate, fără însemnătate pentru stabilirea ariilor dialectale, sînt și rostirile *vîrvu (vîru)* pentru *vîrful*, *spării*, *sparii* pentru *sperii*, *dă*, *dîn* pentru *de*, *din*, *dăschide* pentru *deschide*; *răbd* pentru *rabd*, *o coaste* pentru *o coastă*, *odihnă* sau *hodină*, *odinesc* sau *hodinesc*, *perină* pentru *pernă*, *direaptă* pentru *dreaptă*. Cu adevărat hotărîtoare pentru stabilirea ariilor dialectale trebuie considerate hărți pe care sînt reprezentate corespondențe fonetice dintre graiuri, care se repetă în sute de cuvinte. Astfel pe harta nr. 5 este reprezentată, între altele, rostirea în cinci variante a africatei *ge (gi)* în transcriere fonetică *ǧ*. În Muntenia, Oltenia, sudul Ardealului și Dobrogea (subdialectul de sud) avem rostirea literară a acestei fricative. În Moldova, Bucovina și estul Ardealului, în locul africatei se rostește o fricativă apropiată de *j*, dar avînd un puternic timbru palatal, în transcriere fonetică *ź*. Aceeași fricativă se aude și în Banat și sud-vestul Ardealului. În Crișana și nord-vestul Ardealului, fricativa care a înlocuit pe *ǧ* este *j*. În sfîrșit, în Maramureș și Țara Oașului, africata s-a păstrat, dar în Maramureș e mult mai aspră ca cea din Muntenia. În ce privește rostirea lui *ge(gi)* într-o mulțime de cuvinte ca *geme*, *ger*, *plînge*, *margine*, *gingaș*, *trage*, *suge*, *ginere*, *geană* etc. etc., teritoriul țării se împarte în patru arii dialectale mai mari, corespunzătoare Munteniei, Moldovei,

[1] Graiul romînesc de pe Crișuri și Someș, în «Transilvania» anul 72, p. 551–558.
[2] Vezi această lucrare p. 2.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

Banatului şi Crişanei, şi o arie mai mică, corespunzătoare Maramureşului. Ardealul propriu-zis nu are aşadar o arie dialectală proprie, nici dacă luăm ca bază fenomene fonetice.

Pe harta nr. 5 sînt reprezentate şi alte particularităţi fonetice: păstrarea lui *n* (*n* palatal) intervocalic în cuvinte ca *a încuña*, *cuñ* sau *cuñe*, *călcîñ* sau *călcîñe*, *rîñe*, *viñe* etc. «a încuia, cui, călcîi, rîie, vie», care deosebeşte subdialectul sud-vestic, cel bănăţean, de celelalte subdialecte; pronunţarea lui *o* iniţial ca *u̯ă* într-o seamă de cuvinte (*ochi*, *os*, *oi*, *oraş*, *orb* etc.), proprie subdialectului de nord-vest, cel crişean; închiderea lui *e* final pînă la *i* în toate cuvintele care au un *e* final neaccentuat, ca *frati*, *bati*, *undi*, *bini* etc., care constituie o particularitate a subdialectului de est, cel moldovean; rostirea *nepoţ*[i], *fraţ*[i], *cînţ*[i] caracteristică subdialectului muntean şi limbii literare (în celelalte subdialecte se rosteşte *nepoţ*, *fraţ*, *cînţ*); rostirea *amnar*, *zidar*, *învăţător* caracteristică deasemenea subdialectului muntean şi limbii literare (în celelalte subdialecte se rosteşte, şi la singular, *amnar*[i], *zidar*[i], *învăţător*[i]).

Uneori o particularitate fonetică e caracteristică pentru două subdialecte care pot fi învecinate sau nu. Astfel rostirea lui *ia* accentuat ca *ie* în cuvinte ca *băiat*, *încuiat*, *tăiat* etc. se întîlneşte în subdialectul de est şi de nord-vest, pe cînd în cel de sud şi sud-vest se păstrează *ia*, respectiv *ńa (încunat)*. Palatalizarea dentalelor *d*, *t*, *n*, înaintea lui *e*, *i* reuneşte subdialectul de sud-vest cu cel de nord-vest, pe cînd păstrarea nealterată a dentalelor înaintea lui *e*, *i*, grupează împreună subdialectele de sud şi de est [1]. În cazul lui *t*, *d* + *e*, *i* trebuie remarcat că subdialectul de sud-vest (Banat) se deosebeşte de cel de nord-vest (Crişana) prin aceea că ocluzivele dentale urmate de *e*, *i* au devenit adevărate africate, asemănătoare lui *ce*, *ge* din Muntenia [2]. Uneori o trăsătură fonetică e caracteristică pentru două subdialecte care nu sînt învecinate. Astfel păstrarea africatei *dz* e proprie subdialectelor de sud-vest şi de est, pe cînd trecerea lui *dz* la *z* se constată în subdialectele de sud şi de est [3].

La fel apar cele patru arii dialectale corespunzătoare celor patru subdialecte şi în ceea ce priveşte rostirea africatei *ci (ce, cine, ceas, faci, brici* etc.), în transcriere fonetică *ĉ*. În Moldova şi Banat, în locul africatei se pronunţă o fricativă apropiată de *ş*, dar cu un puternic timbru palatal (în transcriere fonetică *ś)*. Subdialectul de nord-vest (Crişana) a păstrat africata întocmai ca subdialectul de sud (Muntenia). În Maramureş însă africata este rostită mult mai aspru decît în Crişana şi Muntenia (în transcriere fonetică *č)*. Din cauza

---

[1] De exemplu *n* urmat de *e* sau de *i* în cuvinte ca *bine*, *nepot*, *nume*, *nimic* etc.

[2] Pe harta nr. 5 prin *t'* se notează un *t* palatalizat, foarte apropiat de *ch (e)*. Cuvîntul *frunte* se rosteşte în sud-vestul ţării aproape *frunche*. Aproximativ ca *ch(e)* şi ca *gh(e)*, în transcriere fonetică *t'*, *d'* se pronunţă orice *t* şi *d* urmaţi de *e* sau *i* în cuvinte ca *frate*, *bate*, *mătem*, *tine*, *tindă*, *babe*, *unde*, *deal*, *a clădi* etc.

[3] În loc de *z* se rosteşte *dz* în forme ca *vezi*, *crezi*, *cozi*, *calzi*, *încălzesc*, *căzi* (sg. *cadă)* etc.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

aceasta vocalele *e* şi *i* devin în Maramureş *ă*, *î* după *č*: *čă* « ce », *čînč* « cinci ». Se poate deci spune că şi rostirea lui *č* împarte teritoriul ţării în cinci arii dialectale, deoarece Maramureşul arată un tratament deosebit al africatei *č*, întocmai ca pentru africata *ğ* [1].

Aşadar hărţile întocmite pe baza unor fenomene de ordin fonetic confirmă repartiţia graiurilor dacoromîne făcută cu ajutorul hărţilor lexicale.

★

Împărţirea aceasta a dacoromînei în patru (sau cinci) subdialecte datează oare de mult? Fenomenele lingvistice care stau la baza acestei împărţiri nu au o vechime mare. Cuvintele care dau un aspect atît de variat hărţilor lexicale sînt împrumuturi relativ recente în limba romînă, cuvinte de origine germană *(firang)*, turcă *(perdea, herghelie, chel, balama)*, maghiară *(mai, goz, ic)*, sîrbă *(arghelă)*, bulgară *(a ciupi)*. De asemenea şi fenomenele de ordin fonetic care stau la baza celor patru (sau cinci) arii dialectale sînt recente. Pronunţarea africatelor *č*, *ğ* ca fricative *(š, ž)* şi palatalizarea dentalelor pînă la faza *t'* *(chi)*, *d'* *(ghi)*, *ci*, *gi* nu se reflectă în textele noastre vechi. Doar notarea toponimicelor romîneşti în documentele latineşti din Ungaria lasă să se bănuiască că palatalizarea dentalelor era destul de înaintată în unele regiuni începînd cu secolul al XV-lea (de ex. numele satului *Cîrneşti* din reg. Hunedoara e notat *Kernyesth* în 1447, ceea ce pare a arăta, prin grafia maghiară *ny*, că *n* urmat de *e* a început să se palatalizeze în secolul al XV-lea în regiunea Hunedoara; de asemenea forma *Begyesth* din anul 1464, care redă forma romînească *Bădeşti*, numele unui sat, astăzi dispărut, din reg. Timişoara, prin grafia maghiară *gy* pare a indica o pronunţare palatalizată a lui *d* urmat de *e* în Banat încă în secolul al XV-lea).

În ce priveşte trecerea lui *ń* la *ĭ*, ştim, pe baza toponimicelor şi a numelor de persoană romîneşti notate în documentele slave şi latineşti din secolul al XV-lea că *ń* era încă general pe întreg teritoriul ţării (de ex., în Moldova *Zlătăroaňa*, în anul 1467, dar *Zlătăroaia* în anul 1520, în Muntenia *Plăciconi*, în anul 1484, dar *Plăcicoi*, în anul 1489).

Se pare că în secolul al XV-lea numai în ce priveşte rostirea lui *ż (dz)* se poate vorbi de arii dialectale, deoarece documentele din Ţara Romînească nu dau forme cu *dz*, ca cele din Moldova, Ardeal şi Banat.

E prin urmare probabil că înainte de secolul al XV-lea nu existau subdialectele de astăzi. Prof. D. Macrea cu drept cuvînt presupune, bazîndu-se pe răspîndirea pe teren a fenomenului palatalizării labialelor *(pchiatră, chiatră,*

[1] Maramureşul prezintă şi alte particularităţi fonetice, care îl deosebesc de celelalte arii dialectale dacoromîne. Astfel palatalizarea lui *f* şi *v* a ajuns în Maramureş la stadiul *š*, *ž*: *šin* « fin », *šir* « fir », *žin* « vin », *žiu* « viu » etc.

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)

obghială, oghială pentru *piatră, obială)*, că dacoromîna avea în trecut altă împărțire pe graiuri [1].

În ce privește palatalizarea labialelor, ariile diferitelor stadii de palatalizare a labialelor nu coincid cu ariile subdialectelor dacoromîne stabilite cu ajutorul hărților prezentate. E însă ușor de constatat, din hărțile publicate de tov. D. Macrea, că subdialectul moldovean, în întregimea lui, palatalizează labialele, iar subdialectul bănățean, în întregimea lui, nu le palatalizează. În ce privește subdialectul muntean și cel crișean, de obicei ele sînt tăiate în două zone de isoglosele palatalizării labialelor. Subdialectul muntean are o zonă apuseană (Oltenia), care în general nu palatalizează labialele ca subdialectul bănățean, și o zonă răsăriteană care prezintă labiale alterate, deci merge adeseori cu subdialectul moldovean. De asemenea și Crișana are o zonă sudică, vecină cu Banatul, în care palatalizarea labialelor e mai rară, și o zonă nordică, în care labialele sînt totdeauna palatalizate. În ceea ce privește Transilvania, constatăm că și palatalizarea labialelor îl împarte în mai multe zone: una de sud-vest care păstrează labialele ca Banatul și Oltenia, una de nord-vest, care prezintă aceleași stadii de palatalizare ca nordul Crișanei, și una de est și sud-est, care palatalizează labialele ca Moldova și estul Munteniei. Prof. D. Macrea subliniază faptul că sudul Transilvaniei merge cu Moldova în ce privește stadiul final de evoluție a labialelor palatalizate [2] și nu cu Muntenia, ceea ce e o dovadă că în trecut dacoromîna avea altă împărțire dialectală decît cea de astăzi.

Cred că pe baza materialului «Atlasului lingvistic romîn» putem împărți dialectul dacoromîn în patru (sau cinci) subdialecte: cel muntean, cel moldovean, cel bănățean și cel crișean (și poate și cel maramureșean). Transilvania nu are un subdialect al ei propriu, ci cele patru (sau cinci) subdialecte se întind dinspre sud, est, sud-vest și nord-vest (cel maramureșean dinspre nord) spre centrul Transilvaniei. Subdialectele se împart la rîndul lor în unități dialectale mai mici, numite graiuri. Astfel, de exemplu, subdialectul muntean se subîmparte în graiurile din Muntenia centrală, din estul și vestul Munteniei, din Oltenia, din Dobrogea, din sudul Ardealului. Materialul «Atlasului lingvistic romîn» confirmă constatarea făcută de dialectologi că nu există granițe dialectale nete, ci dialectele și graiurile sînt separate de mănunchiuri de linii de isoglosă care formează zone de trecere, mai largi sau mai înguste, de la un dialect respectiv, de la un grai la altul.

[1] D. Macrea, Probleme de fonetică, Ed. Acad. R.P.R. 1953, p. 97.

[2] De exemplu *chicior, oghială* pentru *picior obială.*

BDD-A10242 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:42 UTC)